

Таблиця 1

Розподіл частоти вживання підрядних означальних речень у творах Е. Манро

З'єднувальні сполучники	Частота вживання						
	who	that	which	whose	what	Поширені означальні речення (who, what, that)	Разом
Тип речень							
Attr. Cl	18	16	13	4	2	7	60
Відсоток	30%	27%	22%	7%	4%	12%	100%

УДК: 323 (496.5)«199/200»

© Віра Бурдяк
(м. Чернівці)

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В АЛБАНІЇ НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ

У статті проаналізовано зміни, які відбулися в Албанії після 1989 р., спрямовані на трансформацію існуючої політичної системи суспільства, її демократизацію та поступовий вихід з самоізоляції. Автор проаналізувала нову Конституцію Албанії та зазначила, що за прикладом провідних європейських країн, ця держава здійснила поділ гілок влади, запровадила принцип стримувань і противаг у їх діяльності. В державі прийнято ряд законів, спрямованих на розвиток та дотримання прав людини, їх інтересів і цінностей.

Ключові слова: Албанія, трансформація, політична система суспільства, парламент, уряд, політичні партії.

Vera Burdiak. Transformational change in Albania at the turn of the century. The article analyzes the changes that have occurred in Albania after 1989, aimed at the transformation of the existing political system of society, democratization and the gradual exit from self-isolation. The author has analyzed the new Constitution of Albania and noted that following the example of leading European countries, this state has implemented the separation of powers, introduced the principle of checks and balances in their activities. The state has adopted a series of laws aimed at the development and observance of human rights, their interests and values.

Keywords: Albania, transformation, the political system of society, Parliament, government, political parties.

Віра Бурдяк. Трансформационные изменения в Албании на рубеже веков. В статье проанализированы изменения, которые произошли в Албании после 1989 г., направленные на трансформацию существующей политической системы общества, ее демократизацию и постепенный выход из самоизоляции. Автор проанализировала новую Конституцию Албании и отметила, что по примеру

ведущих европейских стран, это государство осуществило разделение ветвей власти, ввело принцип сдержек и противовесов в их деятельности. В государстве принят ряд законов, направленных на развитие и соблюдение прав человека, их интересов и ценностей.

Ключевые слова: Албания, трансформация, политическая система общества, парламент, правительство, политические партии.

Постановка наукової проблеми та її значення. Албанія – невелика країна, що розміщена на Балканському півострові, на узбережжі Адріатичного та Іонічного морів, яку майже не досліджують українські науковці. Площа країни складає 28748 кв. км, з населенням близько 3 млн. чол. Це гірська країна (75 % території займають гори), з великою кількістю гірських річок і широкого доступу до моря. Албанія межує на півдні з Грецією та новими державами, що виникли після розпаду колишньої Югославії: Чорногорією, Македонією та Косово. Морський кордон країни становить 362 км. Від узбережжя Італії Албанію відокремлює протока Отранто шириною всього 72 км¹.

Столиця Албанії – місто Тирана, яке нараховує 421 тис. жителів. Інші великі міста держави – це: Дуррес (168 тис.), Влора (124 тис.), Шкодер (87 тис.), Ельбасан і Ф'єр. Албанія адміністративно поділена на 12 областей, а вони, в свою чергу, на 36 районів². Це країна з сільськогосподарськими традиціями і більша частина громадян проживає в селах. Крім албанців, які становлять 95 % населення, в країні проживають етнічні меншини: греки (3 %), італійці, цигани, серби і македонці. Офіційна мова держави – албанська. Домінуюча релігія серед жителів Албанії – іслам, який сповідують 64,2 % населення. 15,1 % албанців сповідують католицизм, а 14,6 % – православ'я³. Решта громадян вважають себе атеїстами чи віруючими інших релігій.

Албанія – одна з найбідніших країн Європи. Середній ВВП на душу населення в 2012 р. склав \$10400⁴. Попри значний прогрес у розвитку економіки Албанії, її промисловий сектор слід визначити як застарілий, адже в 2011 р. до 19,5 % від ВВП країни складала сільськогосподарська продукція⁵. Значну частину прибутку Албанія отримує від видобутку корисних копалин, таких як хром, мідь, нафта, природний газ, вугілля та інші, якими багата країна. В Албанії є нафтопереробні заводи, хімічні, залізородні і кольорових металів, харчова промисловість. Значною мірою ці заводи неефективні, оскільки працюють на застарілому обладнанні та використовують старі технології. Лише в останні роки завдяки появі іноземних інвестицій розпочалася певна модернізація промисловості та намітилися деякі позитивні зміни. Дорожня інфраструктура і комунікації країни теж вимагають реконструкції. Після 1989 р. зросла частка доходів від іммігрантів та посилюється розвиток туризму.

Метою статті є дослідження політичних трансформаційних змін в Албанії в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Останні дослідження і публікації. В українській політичній науці відсутні статті чи монографії, в яких би досліджувалися трансформаційні процеси в цій балканській країні. Деяка інформація про Албанію міститься лише в навчальних посібниках. Тож у статті проаналізовані Конституція Албанії, закони, які регламентують діяльність політичних інститутів, зокрема інституту Президента, парламенту, уряду, політичних партій тощо. У статті також використано праці польських вчених – А. Бальцера, Т. Чекальські, Й. Дарські, С. Фігеля, П. Кривди, М. Герман-Міленковської, Б. Козерської, Р. Олевіч, Р. Сендека, Л. Речинського, М. Баранського та ін., які доволі активно досліджують політичні зміни в Албанії.

Вклад основного матеріалу дослідження. Історія Албанії бере свій початок з періоду Стародавньої Греції і Стародавнього Риму (провінція Іллірія). Далі регіон входив до Візантійської імперії, а після її падіння Албанія стала частиною Османської імперії (з 30-х рр. XV ст.). Більш пізні періоди характеризуються складною залежністю Албанії та її мешканців від турків. Саме цей період найбільше вплинув на релігійні переконання албанців, що й схилило більшість з них до ісламу.

Польський науковець Л. Речинський наголошує, що «Албанія – єдина країна в регіоні з дуже незначними традиціями незалежної державності. Найбільший слід тут залишила Османська імперія, яка впродовж майже шести століть зберігала свою гегемонію на Балканах. Албанці, як один з небагатьох балканських народів, отримали шанс для відносного існування поряд з Портою»⁶. Період турецького панування зрештою був перерваний в результаті Балканської війни 1912 р., коли Національні Збори албанських активістів незалежності проголосили самостійність Албанії. Цей період вважається початком сучасної албанської держави. У

1912-1914 рр. Албанія була самостійним князівством, за розвитком якого спостерігала Міжнародна Контрольна Комісія у складі шести тогочасних європейських держав⁷.

З початком Першої світової війни князівство припинило існування й Албанію неодноразово займали війська різних країн, що брали участь у війні. В результаті повоєнних міжнародних домовленостей, у 1920 р. була утворена незалежна держава Албанія. Втім, у краї ще довго тривала боротьба на тлі релігійних, племінних і соціальних суперечностей. Лише в 1925-1928 рр. в Албанії був проголошений республіканський устрій, обраний потужний парламент і встановлена сильна президентська влада. Президент Ахмед Зогу згодом використав владу для створення в Албанії парламентської монархії та проголосив себе королем. Водночас у 1926 р. Албанія започаткувала тісні політичні й економічні відносини з фашистською Італією. У 1939 р. агресія Італії привела до повалення владичинного короля, а новим главою Албанії став король Італії – Віктор Еммануїл III. Тоді ж італійці змінили політичну систему Албанії, перетворивши її з парламентської республіки в колонію, якою правив віце-регент від імені короля. У 1943 р. Албанію окупували німці, які повністю контролювали її політичну і військову сфери⁸.

У листопаді 1944 р., коли країну звільнили від фашистської окупації, до влади прийшла Албанська Партія Праці (АПП). За ідеологією і функціями це фактично була марксистська партія. У 1946 р. комуністи вже очолювали всі інститути влади і представили статут, який швидше можна вважати Конституцією, змодельованою з радянської Конституції 1936 р. Країна отримала назву «Албанська Народна Республіка», створила уряд та законодавчий орган – Народні Збори. На зразок сталінського СРСР, всю владу зосередив у своїх руках лідер Енвер Ходжа – перший секретар АПП. Він доволі різко реагував і придушував всі форми непокори громадян⁹.

Албанія поволі ізольовалася від світу, особливо після 1976 р., коли припинила співробітництво з Югославією й усіма країнами радянського блоку. 28 грудня 1976 р. Народні Збори прийняли нову Конституцію, яка проголосила Народну Соціалістичну Республіку Албанію. З цього моменту в ній ліквідували всі залишки демократичного режиму та замінили релігійними принципами. Так тривало до смерті Е. Ходжа у 1985 р., після чого в Албанії почалася поступова демократизація. У 1991 р. відбулися перші вільні парламентські вибори. Новий парламент (Кувенд) змінив назву країни на «Республіку Албанія» та прийняв нову Конституцію «Про основи конституційного врегулювання». На виборах 1992 р. перемогу здобула Демократична партія Албанії (ДПА).

Впродовж двох років правляча партія шість разів вносила до парламенту подання про перегляд Конституції, в основному щодо розширення повноважень президента. А в 1994 р. представила проект

нової Конституції, який розробила група депутатів з найближчого оточення президента Салі Беріша (ДПА). Однак, громадянина референдум і цей проєкт не підтримали¹⁰.

У 1997 р. країну сколихнули великі заворушення і соціальні виступи, що за словами деяких аналітиків, навіть нагадувало національне повстання (т.зв. Албанська «пірамідальна революція»). Загострення політичної ситуації привело до падіння уряду Олександра Мексі (ДПА). У масових заворушеннях загинули майже 2 тис. громадян, були тисячі поранених, країна зазнала величезних матеріальних збитків. Через рік, 21 жовтня 1998 р. Кувенд прийняв нову Конституцію, а через місяць її схвалив референдум¹¹. Конституція проголосила Албанію парламентською республікою, визначивши політичний режим держави, як «демократія у процесі становлення»¹². А після виборів до влади прийшла Соціалістична партія Албанії (СПА).

Найважливіші зміни в політичній системі, в порівнянні з попереднім Основним Законом, полягали в скороченні повноважень Президента до представницьких функцій, позбавлення його права законодавчої ініціативи і розпуску Кувенду до закінчення каденції. Парламент має одну палату, до якої входять 140 депутатів, що обираються на чотири роки. 100 депутатів обираються безпосередньо в одномандатних виборчих округах відповідно до кількості виборців. 40 депутатів обираються по списках партій і (чи) партійних коаліцій за встановленим порядком. Правила висування і реєстрації кандидата в депутати, організація і проведення виборів, визначення виборчих округів і умов законності виборів регулює Закон про вибори. Вибори в Албанії проводяться за пропорційною системою, в багатомандатних округах, які формуються відповідно до адміністративних меж територіального поділу країни. В округах обирають від 4 до 32 депутатів, пропорційно чисельності їх населення¹³.

Прийнятий в Конституції Албанії виборчий бар'єр складає 3 % для політичних партій і 5 % для передвиборних коаліцій. Підрахунок голосів і розподіл депутатських мандатів має два етапи. На першому етапі голоси виборців ділять за допомогою методу д'Ондта. Другий етап стосується коаліцій і призначений для визначення кількості депутатських мандатів для різних партій, з яких вони складаються. На цьому етапі використовується метод Сент-Лаге. Парламентом керує Голова, якого обирають депутати.

Як і в кожній парламентській республіці, Кувенд Албанії виконує всі функції законодавчого органу, приймає рішення простою більшістю голосів, за винятком випадків, коли Конституція передбачає кваліфіковану більшість. Для прийняття законів: про організацію і діяльність інститутів, визначених у Конституції; про громадянство; про загальні і місцеві вибори, про референдуми; про надзвичайний стан, про статус публічних службовців, про амністію, про адміністративний поділ Республіки, про кодекси необхідно, щоб проголосувало

3/5 всіх депутатів. На прийнятті парламентом закони Президент може накласти вето, яке долається більшістю голосів всіх членів Кувенду.

Главу держави – Президента обирає парламент на 5 років голосами 3/5 всіх його членів. Одна і та ж особа не може бути Президентом більше ніж два строки. Президент гарантує дотримання Конституції і законів, повагу прав і свобод громадян. Він обнародує закони, має право відкладеного вето. Президент призначає кандидата на посаду прем'єр-міністра і приймає його відставку. За пропозицією прем'єр-міністра він призначає і звільняє міністрів (з наступним схваленням парламентом). Президент розпускає парламент, якщо він не в змозі обрати прем'єр-міністра. У цьому випадку нові парламентські вибори повинні бути проведені впродовж 45 днів після розпуску. Президент – верховний командувач збройних сил і голова Ради оборони, може оголошувати стан війни й надзвичайний стан з подальшим затвердженням цих рішень Кувендом. У сфері зовнішніх відносин Президент за погодженням із прем'єром підписує міжнародні угоди, призначає і відкликає дипломатів¹⁴.

Вищий виконавчий і розпорядчий орган – Рада міністрів, яка включає прем'єр-міністра, його заступника і міністрів. Рада міністрів визначає основні напрями спільної державної політики, а також здійснює всі державні функції, які не передані органам державної влади чи місцевого самоврядування¹⁵.

Прем'єр-міністра призначає Президент за пропозицією партії (коаліції партій), що має більшість у парламенті. Якщо Кувенд не схвалює кандидатуру прем'єра, то Президент призначає нового прем'єра в 10-денний термін. Якщо її знову не схвалили, парламент обирає іншого прем'єра впродовж 10 днів. Якщо Кувенд буде не в змозі обрати нового прем'єра, тоді Президент його розпускає.

Новопризначений прем'єр подає Кувенду в межах 10 днів програму дій Ради міністрів і її персональний склад. Міністри уряду призначаються та звільняються Президентом за пропозицією прем'єра (далі їх затверджує парламент). Рада міністрів видає постанови і інструкції. В екстрених випадках вона може видавати нормативні акти, які мають силу закону. Їх слід негайно представити парламенту, який скликають в 5-денний термін, і вони втрачають силу, якщо парламент їх не схвалив упродовж 45 днів¹⁶.

Рада міністрів несе політичну відповідальність перед парламентом, який може винести уряду вотум недовіри. Питання про довіру прем'єру має право поставити і сама Рада міністрів. Якщо впродовж 15 днів після винесення вотуму недовіри чи відмови у вотумі довіри Кувенд не обере нового прем'єра, Президент його розпускає. Тож Конституція Албанії чітко вказує на поділ гілок влади в політичній системі та на дію у ній механізму стримувань і противаг.

В Албанії створені всі умови для розвитку багатопартійності. Найбільш популярними серед алба-

нців п'ять партій – ДПА, СПА, Республіканська партія Албанії (РПА), Соціал-демократична партія Албанії (СДПА) та Соціалістичний Рух Інтеграції. Втім, найвпливовіші партії Албанії – ДПА та СПА¹⁷.

У період 1989-1991 рр. єдиною офіційною політичною партією країни була АПП. Її створили в 1948 р. комуністи і прихильники режиму Е. Ходжі, як наступницю Комуністичної партії Албанії. Партія налічувала понад 100 тис. членів, висувала своїх кандидатів на виборах до парламенту в 1991 р. і отримала 169 (67,6 %) депутатських мандатів у парламенті з 250 місць. Конкуруюча Демократична партія отримала 75 місць (30 %). Підсумки парламентських виборів у 1991 і 1992 рр. в Албанії представлені в таблиці 1.

У 1992 р. Албанія переживала глибокі політичні зміни. Перш за все, відбулося скорочення кількості депутатів з 250 до 140. Тоді ж була ліквідована марксистська – комуністична АПП. Замість неї комуністи швидко створили СПА і СДПА. У країні сформувалася Асоціація організацій з прав людини і РПА. Крім того, вибори 1992 р. з великим відривом від інших політичних сил, виграла ДПА, яка отримала 92 (65,7 %) мандати в парламенті¹⁸.

ДПА була заснована в грудні 1990 р. під час студентських страйків з університету Тирани. Студенти спрямували протест проти комуністичного уряду. Їх підтримала ДПА, яку очолив Салі Беріша – відомий лікар з Тирани. ДПА мала чітку праву антикомуністичну спрямованість і в період політичних змін 1991 р. ратувала за вільну ринкову економіку та парламентську демократію. Водночас ДПА виступала проти повернення землі великим власникам, оскільки це могло спричинити певне протистояння в суспільстві та бідність значної частини селян. Вона декларувала повагу до громадянських прав албанців, які проживають за межами країни – в основному в Македонії та Косово, але відкидала будь-які посягання на зміну кордонів Албанії; розвивала тісні відносини з США та ЄС. Виконання цих основних положень програми допомогло досягти значної демократизації політичної системи Албанії¹⁹.

ДПА налічує майже 100 тис. членів. Вищим її органом є Конгрес партії. Він приймає рішення з усіх основних питань і обирає Національну Раду партії, у складі понад 100 членів. До складу Ради входять деякі керівники великих первинних партійних організацій. Другий постійний орган ДПА – Комітет партії, який складається з Президента, трьох віце-президентів, генерального секретаря і членів. ДПА має різноманітний склад. До неї входять колишні комуністи і прихильники реформ, дисидентів політв'язні, зокрема Тимор Дості, Тото Лека, АрбноріПетр, Алі Шахі. Партійні лідери ДПА – це Салі Беріша, Олександр Мексі, Бамір Топі, Буяр Нішані і Тимор Дості²⁰.

С. Беріша народився в Албанії 1944 р., у невеликому селі. За професією він лікар-кардіолог. С. Беріша навчався в Тирані й у Франції, а згодом пра-

цював у клініці в Тирані. Був головою партійної організації, а з 1990 р. почав активно займатися політичною діяльністю і швидко став лідером нової партії – ДПА. Цю посаду він обіймав у 1990-2013 рр. З квітня 1992 р. до 24 липня 1997 р. був Президентом Албанії. Крім того, його двічі поспіль обирали прем'єр-міністром: 1 вересня 2005 р. – 17 вересня 2009 р. (перший уряд Беріша) та 17 вересня 2009 р. – 15 вересня 2013 р. (другий уряд Беріша)²¹.

У 1997 р. С. Беріша і соратників звинуватили в авторитарних тенденціях, вимагали відповідальності за економічні афери – розпад пірамід, які викликали дестабілізацію в країні й економічний колапс. Повсталі вимагали зміни влади, що привело до відставки Президента Беріша і падіння уряду Мексі²². Але через вісім років, після парламентських виборів 2005 р. ДПА і С. Беріша знову прийшли до влади. Партія отримала 55 мандатів, а їх союзники – 18. Здобуті 73 мандати дозволили демократам сформувати уряд, який очолив Беріша²³.

Другий з лідерів ДПА О. Мексі народився 1939 р. у Тирані, тут же здобув вищу освіту на архітектурному відділенні Технічного університету, отримав ступінь доктора і працював науковцем – фахівцем з середньовічної та візантійської архітектури. У період президентства С. Беріша він займав посаду прем'єра з 13 квітня 1992 р. по 11 липня 1996 р. (перший уряд Мексі) та з 11 липня 1996 р. по 11 березня 1997 р. (другий уряд Мексі)²⁴. Як і Президент, він пішов у відставку в результаті «пірамідальної революції» 1997 р., а його наступником на посаді прем'єра став Башкім Фіно з опозиційної СПА.

Нове покоління лідерів ДПА – Бамір Топі (Президент Албанії у 2007 – 2012 рр.) та Буяр Нішані (Президент Албанії з 2012 р. по т.ч.) займали чи займають посаду Президента країни. На парламентських виборах 2009 р. ДПА отримала 68 мандатів (на 3 мандати більше, ніж СПА), що дозволило їй створити коаліційний уряд на чолі з С. Беріша²⁵. Втім, на виборах до парламенту 2013 р. перемогу здобули соціалісти з СПА.

Бамір Топі (народився 1957 р. у Тирані) працював ветеринарним лікарем, згодом був міністром сільського господарства. У 2007 р. ДПА висунула його кандидатуру на посаду Президента Албанії. Зазначимо, що в Албанії президента обирає парламент, тож необхідну кількість голосів у Кувенді Б. Топі одержав лише в четвертому турі, завдяки підтримці депутатів з РПА та Християнсько-демократичної партії (ХДП), які були в коаліції з ДПА. Б. Топі активно підтримував незалежність Косово на міжнародній арені.

На відміну від нього, Буяр Нішані (народився в 1966 р. в м. Дуррес) албанський військовий політик, який з 1991 р. член ДПА. У 2005-2007 рр. він суміщав посади міністра внутрішніх справ і міністра юстиції, а в 2011-2012 рр. обіймав посаду міністра внутрішніх справ. 24 липня 2012 р. його обрали Президентом Албанії і ці функції він продовжує виконувати.

Друга найвпливовіша політична партія – ліва Соціалістична партія Албанії, опозиційна до ДПА. СПА заснована в 1991 р., але її попередницею вважається АПП. СПА нараховує майже 110 тис. членів. Ідеологічні погляди СПА коливаються між теорією марксизму і демократичного соціалізму. Особливо це помітно серед Молодіжного крила партії – т.зв. «євросоціалістів», прихильників соціального лібералізму. Найактивніші партійні лідери СПА – Фатос Нано (лідер партії до 2005 р.) та Еді Рама (сучасний лідер партії). Серед інших активістів партії слід назвати колишніх прем'єр-міністрів Албанії: Юллі Буфі, Башкіма Фіно, Панделі Майко й Іліра Мета²⁶.

Чинний лідер партії Еді Рама (народився 1964 р. в Тирані) був художником-живописцем, міністром у справах молоді та спорту в 1998-2000 рр., мером Тирані в 2000-2011 рр. Після останніх виборів Кувенду, на яких більшість голосів здобула СПА, він 15 вересня 2013 р. став прем'єром²⁷.

Зазначимо, що на політичну систему Албанії все ще досить сильний вплив мають традиції попереднього режиму. Це чітко видно при порівнянні результатів парламентських виборів в 2009 і 2013 рр.

Зазначимо, що в сучасній Албанії діє також ряд менших політичних партій, з яких заслуговують на увагу насамперед ті, які досягли успіху на останніх парламентських виборах (2009 і 2013 рр.) та провели своїх членів до законодавчого органу – Партія Соціалістичний рух за інтеграцію, Асоціація з прав людини, Республіканська партія, Партія справедливості та інтеграції, Християнсько-демократична партія Албанії тощо. Ці партії піднімають важливі питання розвитку країни, відстоюють інтереси певних груп електорату. Так, Партія Соціалістичний рух за інтеграцію поступово стає альтернативою комуністів у СПА²⁸. Члени і прихильники партії є і в столиці, і в південно-західній частині Албанії. Асоціація з прав людини заснована грецькою меншиною Албанії в 1992 р. на основі організації «Омонія»²⁹. Її мета полягає у ліквідації міжнаціональних конфліктів, представництво інтересів всіх меншин. РПА (заснована в 1991 р.) об'єднує членів консервативної ідеології. РПА традиційний союзник ДПА і члени партії є членами урядової коаліції. Партія справедливості та інтеграції – правоцентристська (заснована в 2005 р.), яка лобіює інтереси албанців з Чамерії і підтримує їх вимоги з позовом проти Греції. Варто також відзначити СДПА, яка мала велике політичне значення в 1992-2005 рр., але на парламентських виборах 2005, 2009 і 2013 рр. не одержала жодного мандату. Соціал-демократична партія Албанії була створена в 1991 р., заявивши в своїй програмі, що буде боротися за створення в майбутній Албанії модель держави загального добробуту, на проведення реформ тощо. В СДПА об'єдналися колишні комуністи – прибічники реформ. В Албанії також діє Партія зелених Албанії, яка об'єднує чимало прихильників екології³⁰.

Висновки. Таким чином, слід наголосити, що в Албанії після 1989 р. відбулося чимало змін, спрямованих на трансформацію чинної політичної системи суспільства, її демократизацію та поступовий вихід з самоізоляції. Аналіз нової Конституції держави свідчить, що за прикладом провідних європейських країн, Албанія також здійснила поділ гілок влади, запровадила принцип стримувань і противаг у їх діяльності. В державі прийнято ряд законів, спрямованих на розвиток та дотримання прав людини, їх інтересів і цінностей.

¹ Figiel S., Krywda P. Albania. Przewodnik / Stanisław Figiel, Piotr Krywda / Wyd. 3.– Pruszków: Wydawca Rewasz, 2013. – s. 7.

² Figiel S., Krywda P. Albania. Przewodnik / Stanisław Figiel, Piotr Krywda / Wyd. 3.– Pruszków: Wydawca Rewasz, 2013. – s. 8.

³ Albania. The World Factbook, CIA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html>

⁴ Albania. The World Factbook, CIA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html>

⁵ Albania. The World Factbook, CIA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html>

⁶ Reszczyński Ł. Albania – geopolityczna reaktywacja / Ł. Reszczyński // Biuletyn opinie. – 2010. – № 15. – S. 23.

⁷ Czekalski T. Albania. Historia państw świata w XX wieku/ Tadeusz Czekalski / Instytut Historyczny UW. – Warszawa: Wydaw. Trio, 2009. – S. 57.

⁸ Czekalski T. Albania. Historia państw świata w XX wieku/ Tadeusz Czekalski / Instytut Historyczny UW. – Warszawa: Wydaw. Trio, 2009. – S. 87.

⁹ Czekalski T. Albania. Historia państw świata w XX wieku/ Tadeusz Czekalski / Instytut Historyczny UW. – Warszawa: Wydaw. Trio, 2009. – S. 211.

¹⁰ Czekalski T. Albania. Historia państw świata w XX wieku/ Tadeusz Czekalski / Instytut Historyczny UW. – Warszawa: Wydaw. Trio, 2009. – S. 254.

¹¹ Конституция Республики Албания от 21 октября 1998 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/albania/albania-r.htm

¹² Konstytucja Albanii / tł. Dorota Horodyska, Adam Bosiacki; wstęp Adam Bosiacki. – Wyd. 2. – Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2000. – S. 34.

¹³ Конституция Республики Албания от 21 октября 1998 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/albania/albania-r.htm

¹⁴ Конституция Республики Албания от 21 октября 1998 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/albania/albania-r.htm

¹⁵ Strona Rady Ministrów Albanii [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.keshilliministrave.al/>

¹⁶ Herman-Milenkovska M. Gorącow Albanii / M. Herman-Milenkovska // Przekrój. – 2011. – №12. – S. 38.

¹⁷ Czekalski T. Albania. Historia państw świata w XX wieku/ Tadeusz Czekalski / Instytut Historyczny UW. – Warszawa: Wydaw. Trio, 2009. – S. 291.

¹⁸ Albania Kuvendi (Parliament) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_09.htm

¹⁹ Albania Kuvendi (Parliament) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipu.org/parline-e/reports/2001_E.htm

²⁰ Reszczyński Ł. Albania – geopolityczna reaktywacja / Ł. Reszczyński // Biuletyn opinie. – 2010. – № 15. – S. 30.

²¹ Albańskie partie polityczne [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jozefdarski.pl/3919-albanskie-partie-polityczne>

²² Herman-Milenkovska M. Gorącow Albanii / M. Herman-Milenkovska // Przekrój. – 2011. – № 12. – S. 40.

²³ Albańskie partie polityczne [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jozefdarski.pl/3919-albanskie-partie-polityczne>

²⁴ Strona Rady Ministrów Albanii [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.keshilliministrave.al/>

²⁵ Albania Kuvendi (Parliament) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_09.htm

²⁶ Albania Kuvendi Popullo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_91.htm

²⁷ Darski J. Republikae Shqipërise (Republika Albanii) / Jozef Darski [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pl/uploads/zalacznik/6935/albania_partie_polityczne.doc

²⁸ Kozerska B., Olewicz R., Sendek R. Bałkany / Beata Kozerska, Radosława Olewicz, Robert Sendek. – Kraków: Wydawnictwo Bezdroża, 2007. – S. 217.

²⁹ Balcer A. Bałkany Zachodnie, a integracja europejska. Perspektywy i implikacje / Rafał Sadowski (red.), Jan Muś (red.), Adam Balcer, Katarzyna Smyk, Beata Słomińska, Hanna Sroczyńska, Łukasz Sosnowski, Wojciech Stanisławski, Marta Szpala, Patryk Toporowski, Jakub Wiśniewski, Marta Zielińska. – Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2008. – S. 91.

. – Wyd. 2rozszerz. – skiego, 2005. – S. 391-417.

Таблиця 1

Результати парламентських виборів в 1991 і 1992 в Албанії

Назва партії	1991	1992
Албанська партія праці	169	-
Соціалістична партія	-	38
Соціал-демократична партія	-	7
Демократична партія	75	92
Організація «Омонія»	5	-
Комітет ветеранів	1	-
Асоціація з прав людини	-	2
Республіканська партія	-	1
Всього	250	140

Джерело: Албанія, палати парламенту: KuvendiPopullo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc/2001_91.htm

Таблиця 2

Результати парламентських виборів в Албанії в 2009 і 2013 рр.

Назва партії	2009 р.		2013 р.	
	місце	%	місце	%
Демократична партія Албанії	68	48,6	50	35,7
Соціалістична партія	65	46,4	66	47,1
Соціалістичний рух за інтеграцію	4	2,9	15	10,7
Асоціація з прав людини	1	0,7	1	0,7
Республіканська партія	1	0,7	3	2,1
Партія справедливості та інтеграції	1	0,7	4	2,9
Християнсько-демократична партія Албанії	-	-	1	0,7
Всього	140	100,0	140	100,0

Джерело: Albania Kuvendi (Parliament) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ipu.org/parline-e/reports/2001_E.htm